

Ammattiliitto Pron tavoitteet hallituksen budjettiriiheen 3.–4.9.2024

Talous ja työllisyys

Suomi tarvitsee pitkän aikavälin kasvuohjelman, joka sisältää keinoja työllisyysasteen nostoon ja tuottavuuden parantamiseen. Palkansaajajärjestöt otetaan mukaan ohjelman tekemiseen.

Työllisyysasteen nostamiseksi ja toisaalta työvoimapulan ratkaisemiseksi tarvitaan panostuksia yli 55-vuotiaiden työllistymiseen. Tämän lisäksi tarvitaan vaikeasti työllistyville suunnattuja yksilöllisiä ja vaikuttaviksi todettuja palveluita sekä niihin riittävät resurssit. Työvoimapolitiikan resurssointi jää Suomessa edelleen pohjoismaisten verrokkien taakse eivätkä esimerkiksi työttömien haastattelut toteudu suunnitellusti. Samaan aikaan suunnitelmassa on uudistaa työvoimapalveluiden toimintaa. Työvoimapolitiikan pitkäjänteisyyden lisäämiseen tulisi etsiä keinoja esimerkiksi parlamentaarisen tai komitealähtöisen yhteistyön kautta. Samalla tulee huolehtia työvoimapalveluiden resurssoinnista, jotta tavoitteisiin työttömien henkilökohtaisista tapaamisista ja siten työllisyydestä on aidot mahdollisuudet päästä. Ansioturvaleikkaukset ja työsuhteen turvan heikentäminen eivät voi olla hallituksen ainoa työllisyyskeino.

Suomen on kunnianhimoisesti houkuteltava työikäistä väestöä ja tarjottava puitteet heille rakentaa elämänsä tänne, jotta voimme taata hyvinvointivaltion palvelut tulevaisuudessakin. Tätä tuetaan perumalla ulkomaalaislakiin kaavailut muutokset, nopeuttamalla työlupaprosesseja ja huolehtimalla riittävästi resursoiduista kotoutumispalveluista sekä suomen ja ruotsin kielen opetuksesta.

Kohtaanto-ongelman helpottamiseksi työpaikkojen ja työntekijöiden työmatkakulujen omavastuuosuutta pienennetään.

Kehitetään palkkatukea työllisyyden edistämisen ja työvoimapulaan vastaamisen välineenä. Yksityisen sektorin palkkatuki on todettu vaikuttavaksi ja työllisyyttä edistäväksi.

TYÖ2030-ohjelmaa jatketaan ja kehitetään edelleen, jotta sen avulla voidaan mahdollisimman tehokkaasti yhteistyössä edistää työllisyyden, talouden ja kilpailukyvyyn kasvua.

Työmarkkinapolitiikka

Suomalaisen työmarkkinamallin tulee perustua työmarkkinaosapuolten yhteisymmärrykseen ja sopimiseen eikä sitä tule kirjata lakiin missään muodossa. Oikein toteutettuna koordinoitu vientivetoinen työmarkkinamalli voisi samaan aikaan vahvistaa työrauhaa ja lisätä työmarkkinoiden ennakoitavuutta sekä turvata tasaisen ostovoimakehityksen palkansaajille. Mallin tulee kuitenkin mahdollistaa niin sanotun yleisen linjan poikkeamat, joilla tarvittaessa lisätä alojen houkuttelevuutta, edistetään palkkatasa-arvoa tai ehkäistään matalapalkkaisuutta. Malli edellyttää lisäksi yhteistä, riippumatonta tilannekuvaa mm. palkka-, tuottavuus- ja inflaatiokehityksestä Suomessa ja keskeisissä kilpailijamaissa. Tilannekuvan tuottamiseen varataan resurssit valtakunnansovittelijan toimiston yhteyteen.

Työrauhan edistämiseksi varmistetaan riittävät resurssit sovitteluun tarvittavalla määrällä päätoimisia sovittelijoita. Vahvistetaan sovittelujärjestelmän ja sovittelijainstituution mahdollisuuksia tarjota sovittelupalveluita ja erityisesti ennakoivaa sovittelua.

Paikallista sopimista voidaan edistää järjestäytymättömissä yrityksissä työehtosopimuksen kulloinkin määrittelemissä rajoissa, sen menettelytapojen mukaisesti ja työehtosopimuksen määrittelemien osapuolten välillä. Koulutettu ja ammattiliiton asiantuntijoiden tukema luottamusmies säilytetään henkilöstön ensisijaisena edustajana, jota ei voi korvata tai jonka rinnalle neuvotteluosapuoleksi ei voi tuoda esimerkiksi luottamusvaltuutettua.

Koulutus ja osaaminen

Ammatilliseen koulutukseen kevään 2024 kehysriihessä tehty 100 miljoonan leikkaus perutaan ja koulutuksen laatu ja perusrahoitus turvataan kaikilla koulutusasteilla kansallisen osaamistason turvaamiseksi ja kehittämiseksi ja sitä kautta tuottavuusasteen nostamiseksi.

Korkeakouluille suunnataan valtion lisärahoitusta parlamentaarisen TKI-työryhmän linjausten mukaisesti TKI-toiminnan vahvistamiseksi. Lisäksi yrityksille asetetaan julkisen TKI-rahoituksen saamisen ehdoksi velvoite osaamiskartoituksiin sekä niiden pohjalta toteutettaviin henkilöstön koulutussuunnitelmiin, jotta TKI-toiminnassa tarvittavan osaamisen kehittämisestä voidaan huolehtia strategisesti ja pitkäjänteisesti.

Työuran aikaiseen oppimiseen panostetaan viime hallituskaudella luodun korkeakoulujen jatkuvan oppimisen strategian mukaisesti ja tähän varataan riittävät resurssit. Aikuiskoulutustuen tilalle luodaan uusi, opiskelun aikaista toimeentuloa turvaava tuki.

Valtionhallinto

Hallitusohjelmassa päätettiin 243 milj. euron leikkauksista valtion virastojen toimintamenoihin. Kehysriihen 2024 päätöksillä virastojen toimintamenoihin kohdennetaan 150 milj. euron lisäleikkaukset ja hallitusohjelmassa sovittuja leikkauksia aikaistetaan 50 milj. eurolla jo vuodelle 2025. Etupainotteisuudesta johtuen leikkaukset ensi vuonna ovat yhteensä 293 milj. euroa. Koko suunnitelmakaudella leikkaukset ovat yhteensä 393 milj. euroa.

Päätös lisäleikkauksista ja leikkausten etupainotteisuus heikensi ratkaisevasti virastojen mahdollisuuksia toteuttaa säästövelvoitteet toimintaansa hallitusti sopeuttaen ja hyvää henkilöstöpolitiikkaa noudattaen. Hallinnonalojen ja virastojen akuuttia tilannetta on vaikea helpottaa muulla tavoin kuin lieventämällä leikkausten etupainotteisuutta ja antamalla lisää aikaa jaksottamalla leikkaukset tasapainoisemmin.

Pro edellyttää, että valtion henkilöstön vähentäminen irtisanomisin on oltava aina viimesijainen keino sopeuttaa virastojen toimintaa pysyvästi aleneviin kehyksiin. Eläköityminen ja muu poistuma on hyödynnettävä täysimääräisesti. Lisäksi Pro edellyttää, että virastojen ns. siirtyviä eriä on voitava käyttää hallittuun selviytymiseen. Hallinnonalojen sisällä on pystyttävä tekemään ratkaisuja, joilla jonkun viraston taloudellisen puskurin puuttumisesta johtuva välitön kriisiytyminen hoidetaan yhteisvastuullisesti momenttien välisistä siirroista sopien. Pro on kannattanut lähtökohtaa, että toimintamenoikkauksen kohdentaminen sekä tuottavuusohjelmien toimenpiteiden valmistelu tapahtuu hallinnonaloilla. On luotettava hallinnonalojen ja niiden virastojen kykyyn etsiä keinoja, joilla lakisääteisten tehtävien hoidolle aiheutetaan vähiten vahinkoa.

Pro korostaa sellaisten konsernitason keinojen priorisointia, joilla voidaan helpottaa virastojen sopeutumista ja parannetaan työn tuottavuutta. Esimerkiksi digitaaliseen viranomaisviestintään siirtymisen vaatiman lainsäädännön valmistelua on kyettävä aikaistamaan.

Työelämän turvallisuus, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

Edistetään työelämän tasa-arvoa ja psykososiaalista turvallisuutta luopumalla hallitusohjelmakirjauksista, jotka koskevat enintään vuoden mittaisten perustelemattomien määräaikaisten työsopimusten tarjoamisen ja henkilöperusteisen irtisanomisen helpottamista. Molemmat kirjaukset lisäävät työelämän turvallisuutta, osuvat erityisesti naisiin ja nuoriin, ja toteutuessaan lisäävät mielenterveyden häiriöiden kustannuksia. Riski joutua syrjityksi raskauden ja perhevapaiden vuoksi on suuri erityisesti epävarmassa työmarkkinatilanteessa, kuten määräaikaisina tai osa-aikaisena työskentelevillä naisilla.

Naisten työmarkkina-aseman parantamiseen, perhevapaiden tasaisempaan jakautumiseen sekä isien perhevapaiden käytön edistämiseen suunnataan riittävät rahalliset resurssit, jotta hallitusohjelman tavoitteisiin päästään.

Yli 55-vuotiaiden työllistymiseen panostetaan muun muassa heidän palkkatukihakemustensa käsittelyn vauhdittamisella, alentamalla palkkatuen ikärajaa 55 vuoteen ja palkkatuesta työnantajille tiedottamalla, koulutusvähennyksen korotuksella, kun sitä käytetään yli 55-vuotiaiden kouluttamiseen sekä luomalla kyseiselle ikäryhmälle painotettuja työvoimapolitiittisia koulutuksia. Lisäksi laajennetaan työntarjoamisvelvollisuutta yli 55-vuotiaiden, määräaikaisissa työsuhteissa olevien työntekijöiden osalta.

Palkka-avoimuutta edistetään sitä koskevan direktiivin minimisääntelyä kunnianhimoisemmin. Erityisesti yksityisellä sektorilla palkkasyrjintään on tällä hetkellä vaikeaa puuttua palkkojen läpinäkymättömyyden vuoksi. Direktiivin minimivaatimusten mukainen implementointi ei korjaa tätä epäkohtaa ja siksi palkka-avoimuutta tulisi edistää hallitusohjelmakirjausta kunnianhimoisemmin.

Aluehallintovirastojen mahdollisuudet hoitaa työsuojeluun liittyviä viranomaistehtäviään turvataan huolehtimalla riittävästä resursseista. Myös tasa-arvoa valvovan tasa-arvovaltuutetun ja yhdenvertaisuutta valvovan yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtävät turvataan huolehtimalla riittävästä resursseista.

Työkyky ja kuntoutus

Hyödynnetään ammatillista kuntoutusta nykyistä enemmän työkykyongelmien lieventämisen keinovalikoimassa. Säädetään työnantajalle velvollisuus järjestää työntekijälleen mahdollisuus työpaikalla toteutettavaan, työeläkelaitoksen tai Kelan tukemaan työkokeiluun tai muuhun ammatillisen kuntoutuksen toimenpiteeseen, jolla pyritään aidosti tukemaan työkyvyn palautumista. Työnantaja voisi kieltäytyä tästä vain, jos työkokeilu tai muu ammatillisen kuntoutuksen toimenpide häiritäisi vakavasti työnantajan toimintaa. Työnantajan tulisi tällöin perustella kieltäytymisensä kirjallisesti (jotta asiaa voitaisiin selvittää ja arvioida esim. ammattiliitossa).

Sekä työsuhteessa olevan että työttömäksi jääneen henkilön kuntoutustarve selvitetään nykyistä varhaisemmassa vaiheessa sairaslomien pitkittymisen ehkäisemiseksi ja työelämään paluun helpottamiseksi. Kuntoutustarpeen selvittämisen aloittamisen määräajasta säädetään laissa (esim. 2-3 viikkoa työttömäksi työnhakijaksi rekisteröitymisestä tai sairausloman alkamisesta – määräaika tulee vielä selvittää valmistelussa.)

Elinkeinopoliittiset ja alakohtaiset tavoitteet

TKI-rahoitus

Valtion T&K-rahoitus nousee 1,2 prosenttiin bruttokansantuotteesta vuoteen 2030 mennessä sillä edellytyksellä, että yksityisen sektorin panostukset kasvavat 2,8 prosenttiin. Tästä tavoitteesta on edelleen pidettävä kiinni ja

yliopistojen sekä kilpaillun valtion TKI-rahoituksen kanavoimisesta pääasiallisessa vastuussa olevien Suomen Akatemian ja Business Finlandin toimintaedellytykset on varmistettava riittäväillä resursseilla. Rahoitushakemusten tehokkaaseen käsittelyyn ja asiantuntevaan kohdentamiseen talouskasvua tukevalla ja hyvinvointiyhteiskunnan rahoituspohjaa vahvistavalla tavalla tarvitaan riittävät henkilöresurssit. Esimerkiksi valtion tuottavuusohjelman toimeenpano ei saa heikentää valtion rahoituksen jakamisesta vastuussa olevien resursseja.

Autoala

Autoalalla uusien autojen kauppa käy eri syistä todella heikosti jo useatta vuotta perätysten, minkä vuoksi autokanta vanhenee Suomessa vuosi vuodelta. Vanhassa autokannassa on enemmän päästöjä aiheuttavia ajoneuvoja. Autokannan uusiutumisen ja sitä kautta vihreän siirtymän edistämiseksi luodaan hankintatuki tai romutuspalkkiokannustin, joka ohjaa vähäpäästöisempien autojen hankintaan.

Elintarvikeala

EU:n pakkausdirektiivin (PPWR) myötä myös Suomessa osa juomapakkauksista pitää käyttää uudelleen sen sijaan, että ne voitaisiin kierrättää nykyisen panttijärjestelmän kautta uusioraaka-aineeksi. Elintarvikealan yrityksille tämä panttijärjestelmän rinnalle luotava kierrätysjärjestelmä tarkoittaa mittavia investointeja lähivuosina, mihin alan yritykset tarvitsevat investointitukea.

Rakennusala

Nousseiden rakennuskustannusten, korkojen nousun ja talouden matalasuhdanteen takia rakennusala on ollut jo pitkään vaikeuksissa, mikä on johtamassa siihen, että alan työllisyys heikkenee entisestään ja alalta hakeutuu osaajia muille aloille. Lisäksi hallituksen ulkomaalaislakiin kaavailemat muutokset sekä esimerkiksi EU- ja ETA-alueen ulkopuolelta saapuvien korkeakouluopiskelijoiden lukuvuosimaksujen täyskatteellistaminen hankaloittavat kansainvälisten osaajien houkuttelua rakennusalalle. Odotettavissa onkin mittava työvoimapula rakentamisen jälleen käynnistyessä suhdannetilanteen helpottaessa. Torjuakseen työvoimapulaa ja varmistaakseen riittävän asuntotuotannon hallituksen tulee turvata kohtuuhintainen asuntorakentaminen.

Myös infrarakentamisen osalta tulee varmistaa liikenneinfran kehittämisen ja perusväylänpidon rahoitus. Hallituskauden aikana yleisrahoitus uusiin väylähankkeisiin laskee, koska valtaosa korjauksista ja uusista hankkeista tehdään kertaluontoisella investointiohjelmalla.

Veikkaus Oy

Rahapelijärjestelmää uudistettaessa pelaamista valvovan viranomaisen resurssit ja välineet varmistetaan myös siirtymäkaudella. Hallitus uudistaa Suomen rahapelijärjestelmää avaten sitä lisenssimallilla kilpailulle viimeistään 1.1.2026. Uudistuksen tavoitteena on ehkäistä ja vähentää pelaamisesta aiheutuvia terveydellisiä, taloudellisia ja sosiaalisia haittoja sekä parantaa rahapelijärjestelmän kanavointiastetta. Jotta uudistus voidaan toteuttaa hallitusti, tulee valvovan viranomaisen resurssit turvata myös sinä aikana, kun yksinoikeusjärjestelmästä siirrytään lisenssijärjestelmään. Lisenssijärjestelmää suunniteltaessa ja arpajaislakia muutettaessa Veikkauksen henkilöstön edustajat otetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa mukaan.